

A BÜNTETÉS–VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEK ÉLELMEZÉSI RENDSZERÉNEK FENNTARTHATÓSÁGA A TERMELŐI INTEGRÁCIÓ TÜKRÉBEN

Süle Katalin Elza

Absztrakt

A tanulmány a büntetés–végrehajtási intézetek élelmezési rendszerének fenntarthatóságát vizsgálja a termelői integráció tükrében, különös figyelmet fordítva a gazdasági, társadalmi és környezeti hatásokra. A kutatás középpontjában egy új típusú, kereslethez igazodó integrációs modell áll, amely stabil értékesítési lehetőséget kínál a helyi mezőgazdasági termelők számára, miközben hozzájárul a költséghatékonyság és a fenntarthatóság célkitűzéseiből. A tanulmány alkalmazza a BATWOVE–keretrendszert az érintettek szerepeinek, motivációinak és akadályainak azonosítására, valamint a rendszer strukturális átalakításának megalapozására. A kutatás kvantitatív és kvalitatív módszerekkel vizsgálja a termelők integrációs hajlandóságát, valamint a fenntartható közbeszerzés gyakorlati megvalósíthatóságát. A tanulmány szakpolitikai és gyakorlatorientált javaslatokat fogalmaz meg a szabályozási környezet módosítására, a közbeszerzési gyakorlat átalakítására és a helyi élelmiszer–logisztikai rendszerek fejlesztésére, amelyek együttesen lehetővé teszik az adaptív, szinergikus és hosszú távon fenntartható börtönélelmezési modell kialakítását.

Kulcsszavak: büntetés–végrehajtás, élelmezési rendszer, fenntarthatóság, termelői integráció, közbeszerzés, BATWOVE–elemzés, élelmiszer logisztika

JEL: Q13, Q18, H83

SUSTAINABILITY OF THE FOOD SUPPLY SYSTEM IN PENITENTIARY INSTITUTIONS IN THE LIGHT OF PRODUCER INTEGRATION

Abstract

The study examines the sustainability of food supply systems in correctional institutions through the lens of producer integration, with particular emphasis on economic, social, and environmental impacts. At the core of the research is a new type of demand–driven integration model that offers stable market opportunities for local agricultural producers while contributing to cost–efficiency and sustainability objectives. The study applies the BATWOVE framework to identify the roles, motivations, and obstacles of stakeholders, and to support the structural transformation of the system. Using both quantitative and qualitative methods, the research explores producers' willingness to integrate and the practical feasibility of sustainable public procurement. The study proposes policy and practice–oriented recommendations, including regulatory adjustments, procurement reform, and the development of local food logistics systems, all of which contribute to the establishment of an adaptive, synergistic, and long–term sustainable prison food supply model.

Keywords: correctional institutions, food supply system, sustainability, producer integration, public procurement, BATWOVE analysis, food logistics

Bevezetés

A büntetés–végrehajtási rendszerek fenntarthatóvá és költséghatékonyá válása egyre nagyobb jelentőséggel bír globális és lokális szinteken egyaránt. Magyarországon a büntetés–végrehajtási intézetek élelmezése komplex feladat, igazodnia kell a fogvatartottak egészséges és kiegyensúlyozott étrendjének biztosításához, továbbá a szigorú normatív szabályozásokhoz is. Figyelembe veszik a fogvatartottak alapvető táplálkozási szükségleteit, az egészségügyi diétákat és a vallási előírásokat (CSAJBOKNÉ et al., 2017). Az elmúlt években fokozódott a költséghatékonyság és az önellátás szempontjainak szerepe is az élelmezési rendszerek tervezésében, amelyet az európai zöld megállapodás (European Green Deal) fenntarthatósági célkitűzései, valamint az új közbeszerzési irányelvek társadalmi és környezeti szempontokat előtérbe helyező elvárásai is tovább erősítenek (Európai Bizottság, 2019; EURÓPAI PARLAMENT ÉS TANÁCS, 2014).

A mezőgazdasági integráció története több évezredes múltra tekint vissza, a termelők, feldolgozók és kereskedők közötti fokozatos együttműködés révén alakítva ki hatékonyabb élelmiszer–ellátási láncokat. A modern gazdaságokban az integráció mára a költségcsökkentés és a versenyképesség egyik alappillérvé vált. Különösen igaz ez azokra a piacokra, ahol a kereslet stabil, volumenében kiszámítható és tartós. A büntetés–végrehajtási intézetek élelmezési rendszere ilyen végfogyasztói piacot képvisel, amely a kis- és középvállalkozások (KKV-k) számára lehetőséget kínál arra, hogy a kereslethez igazodó termelési stratégiákat alakítsanak ki, és hosszú távon biztosíthatóvá váljon számukra a megbízható értékesítési csatorna (BIJMAN, 2012).

Tanulmányomban annak a hipotézisnek kerestem megerősítését, miszerint Magyarországon is bevezethető lenne egy integrált élelmezési modell a büntetés–végrehajtási intézetekben. Összegzőként megállapítható, hogy a büntetés–végrehajtási intézetek olyan stabil keresletet jelentenek a kistermelők számára, mellyel fejlődésük, jólétük és fennmaradásuk válna elérhetővé, azonban az integráció megvalósításához szükség van egyes szabályozórendszerek átalakítására, valamint a gazdálkodók együttműködési, szövetkezési hajlandóságának drasztikus fejlesztésére

Fenntartható élelmezés a büntetés–végrehajtásban és termelői integráció kapcsolata

A mezőgazdasági gyakorlat során felhalmozott tapasztalatok világosan rámutattak arra, hogy a friss mezőgazdasági termékek értékesítése számos szezonális kihívással terhelt. A termelők gyakran szembesülnek a kereslet időbeli ingadozásaival, a piaci bizonytalansággal és az árrés szűkülésével. Egyes szakmai tapasztalatok szerint a termelők egy része évek óta keresi azt a stabil, fizetőképes piacot, ahol a kereslet előre jelezhető, a vásárlók pontos igényekkel rendelkeznek, és ahol az ellátás hosszú távon tervezhető. A büntetés–végrehajtási intézmények ebben a kontextusban ideális partnerként jelennek meg. A piac alapos vizsgálata és a beszállítás potenciális akadályainak feltérképezése lehetővé teszi egy olyan gazdasági modell kidolgozását, amely a termelők és az intézmények számára is kölcsönösen előnyös feltételeket biztosít.

John Ingram és Monika Zurek kutatásai (2007) rávilágítottak arra, hogy a globális élelmezési rendszerek számos esetben nem helyezik előtérbe a fenntarthatóságot, ezért különösen fontosak az olyan integrációs modellek, amelyek ezt a dimenziót is középpontba állítják. A büntetés–végrehajtási intézetek élelmezési rendszereinek integrálása a helyi termelői láncokkal lehetővé tenné, hogy ezek az intézmények ne csupán fogyasztóként, hanem aktív formálóként vegyenek

részt a fenntartható élelmiszertermelésben és –elosztásban. A rendszer célja az élelmezési költségek csökkentése, a helyi gazdák hosszú távú piaci lehetőségeinek biztosítása és a fenntartható együttműködés intézményi kereteinek kialakítása.

Az integrált megközelítés nem csupán gazdasági előnyöket kínál, hanem hozzájárul a társadalmi és környezeti fenntarthatósági célok eléréséhez is. Ugyanakkor a megvalósítást jelentősen nehezíti a jelenlegi közbeszerzési szabályozás, amely jellemzően az árversenyen alapul. Ez a gyakorlat gyakran nem kedvez a fenntarthatósági szempontok érvényesülésének. Az Európai Unió fenntartható közbeszerzési irányelvei ugyanakkor lehetőséget teremtenek arra, hogy a beszerzési eljárások során a környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági kritériumok integrált módon jelenjenek meg. A 2014/24/EU irányelv 67. cikkének 2. bekezdése alapján figyelembe vehető a legelőnyösebb ár-minőség arány, melyekben érvényesülnek többek között a minőségi, környezetvédelmi és/vagy szociális szempontok is.

Irányelv megnevezése	Fő célja	Kiemelt újítások
2014/55/EU Az elektronikus számlázás közbeszerzésben történő alkalmazásáról szóló irányelv	Elektronikus számlák kötelező alkalmazása a közbeszerzési eljárásokban	E-számlák elfogadása Egységes formátum Digitalizált folyamatok
2014/24/EU A közbeszerzésekről szóló irányelv	Klasszikus közbeszerzési eljárások modernizálása	Elektronikus közbeszerzés kötelezővé tétele Zöld és szociális szempontok erősebb érvényesítése KKV-k jobb hozzáférése Költséghatékonyság hangsúlyozása
2014/25/EU A közszolgáltatók közbeszerzéseire irányadó szabályokról szóló irányelv	Speciális ágazatok (víz, energia, közlekedés, posta) beszerzéseinek szabályozása	Nagyobb rugalmasság a piaci sajátosságok figyelembevételével Adminisztratív terhek csökkentése Nytottabb piac a közszolgáltatásokban
2014/23/EU A koncessziós szerződésekről szóló irányelv	Egységes keret létrehozása a koncessziós szerződésekre	Átláthatóság biztosítása Piacnyitás a tagállamok között Egyenlő bánásmód a pályázóknak

A táblázatban összefoglaltam a téma szempontjából leginkább releváns irányelveket, amely jól mutatja, hogy ezek bár különböző szegmenseket szabályoznak, közös bennük a transzparencia, a verseny elősegítése, valamint egyre inkább a fenntarthatóság és társadalmi szempontok integrálása.

A helyi élelmiszertermelők bevonása a büntetés-végrehajtás élelmezési rendszerébe többdimenziós előnyökkel jár. Egyrészt erősíti a helyi gazdaságot, stabil keresletet biztosít a termelők számára, másrészt javítja a fogvatartottak táplálkozási helyzetét, és csökkenti a szállítással és logisztikával járó környezeti terhelést (BENEDEK et al., 2015; SZENTE et al., 2021). Az egyes büntetés-végrehajtás intézményeivel folytatott mélyinterjú például rávilágított arra, hogy a kisebb gazdálkodók versenyképességének fenntartása érdekében a közbeszerzésekről szóló 2011. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: új Kbt.) 172. §-a (2) bekezdésének k) pontjában biztosított részajánlattétel lehetőségének alkalmazásával a kis- és középvállalkozások közbeszerzési eljárásokban való sikeres részvétele elősegíthető.

A szabályozási akadályok és költségvetési korlátok leküzdése összehangolt, ágazatközi együttműködést, valamint innovatív, helyspecifikus stratégiák alkalmazását igényli. A célzott politikai reformok, a köz- és magánszféra közötti partnerségek, az oktatás és a kísérleti programok

révén lehetőség nyílik olyan fenntartható élelmiszerrendszerek kialakítására, amelyek a fogvatartottak, a helyi közösségek és a környezet javát szolgálják. E komplex rendszer végső soron a társadalmi egyenlőség, a gazdasági rugalmasság és a környezetvédelem hármas célrendszerének megvalósulását is elősegítheti.

Fenntartható élelmiszer-rendszerek

A fenntartható élelmiszer-rendszerek célja az élelmiszertermelés, –elosztás és –fogyasztás kihívásainak kezelése olyan módon, hogy közben hozzájárulnak a környezeti, társadalmi és gazdasági fenntarthatósághoz (MOSCATELLI et al., 2016; ÇAKMAKÇI et al., 2023). Az elvek alkalmazása azonban különleges kihívásokat jelent az olyan intézményi rendszerekben, mint a büntetés–végrehajtási intézetek. Ezek gyakran zárt ellátási láncokkal dolgoznak, ahol a beszerzési lehetőségek korlátozottak, és külön figyelmet kell fordítani a speciális étrendi igények kielégítésére (ROHMER, 2019). Emellett szigorú költségkeretek és működési szabályok befolyásolják a rendszer fenntarthatósági célkitűzéseinek megvalósítását (OGLETHORPE et al., 2013).

A fenntartható élelmezési rendszerek kialakítása integrált megközelítést igényel, amely figyelembe veszi a társadalmi, gazdasági és környezeti tényezők kölcsönhatását, hiszen az ilyen rendszerek átalakulása nemcsak a termelési folyamatokat érinti, hanem a forgalmazás és fogyasztás szakaszait is, ahogyan azt Ingram (2020) kiemeli. Az élelmezési rendszerek átalakulása elengedhetetlenné teszi az integrált modellezési és tervezési megközelítéseket, amelyek közül Zurek (2020) a forgatókönyv-alapú modellezést emeli ki, mint hatékony eszközt a fenntarthatósági célok megvalósításában, különösen a klímaváltozás által előidézett bizonytalanságok kezelésében. A büntetésvégrehajtási élelmiszer-rendszerek esetében ez a szisztematikus megközelítés különösen fontos, mivel a termelők, az étkeztetési szolgáltatók és a fogyasztóként szereplő büntetés–végrehajtási intézetek közötti komplex kapcsolatok szoros koordinációt igényelnek. Ez magában foglalja az integrált ellátási láncok kiépítését, amelyek az alapanyagok beszerzésétől a büntetés–végrehajtási intézetben történő felhasználásig minden szereplőt összekapcsolnak, miközben a stabil keresleti struktúra révén kiszámítható és hosszú távú alapot biztosítanak az integrációhoz. Az ilyen megközelítés nemcsak a helyi termelők gazdasági helyzetét erősíti, hanem csökkenti az ellátási lánc költségeit, miközben gazdasági és társadalmi előnyöket is teremt a fenntarthatóság jegyében.

Új típusú integrációs modell

Az új típusú integrációs modell középpontjában a stabil és előrejelezhető keresleti piacok, különösen a közintézmények – ezen belül is a büntetés–végrehajtási intézetek – élelmezési rendszerei állnak. Ezen intézmények sajátossága, hogy hosszú távon folyamatos és kiszámítható keresletet generálnak, amely a mezőgazdasági kis- és középvállalkozások (KKV-k) számára előnyös piaci lehetőséget jelenthet (BIJMAN, 2012). A modell célja az együttműködés ösztönzése a KKV-k körében, amely kollektív fellépés esetén jelentős gazdasági hatékonyságot és jövedelembiztonságot eredményezhet.

A büntetés–végrehajtási intézetek stabil keresletet jelentenek az élelmezési rendszerben. Kiemelt fontosságú a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb, 2023-as adatai alapján körülbelül 18 ezer fogvatartott és megközelítőleg ugyanennyi intézményi dolgozó napi élelmiszerellátása. Ez a nagyságrendű érintett kör jelentős, folyamatos alapanyag-igényt generál. Az integrált megközelítés révén nemcsak a mezőgazdasági termelők számára nyílik lehetőség kiszámítható és stabil bevételi forrás biztosítására, hanem az ellátási oldalon is csökkenthető az alapanyagok hiányából fakadó

kockázat. Az integrált megoldások elősegítik a büntetés-végrehajtási intézetekben egy költséghatékony, fenntartható és jogszerű működésen alapuló élelmezési rendszer kialakítását.

Kutatásom célja a mezőgazdasági termelők integrációs hajlandóságának és tényleges termelési kapacitásának vizsgálata, különös tekintettel a büntetés-végrehajtási intézetek élelmezési rendszerébe való bekapcsolódás lehetőségeire. Bár az Agrárgazdasági Kutatóintézet rendelkezik bizonyos információkkal a termelők integrációban való részvételéről, az intézmény tájékoztatása alapján nem áll rendelkezésre átfogó, empirikus adatbázis, amely e kérdéskör komplex elemzését lehetővé tenné. E hiány felismerése ösztönözte egy primer, saját adatfelvételen alapuló kutatási program elindítását.

A kutatás módszertani alapját egy strukturált kérdőíves felmérés képezi, amelynek keretében a termelők gazdasági stabilitására, integrációs nyitottságára, valamint a pénzügyi ösztönzők hatásosságára vonatkozó adatokat gyűjtünk. A kvantitatív adatgyűjtést kiegészítik azok a strukturált mélyinterjúk, amelyeket szakmai érdekképviselői szervezetek vezetőivel folytattak annak érdekében, hogy feltérképezzék végeznek-e a tagságuk körében integrációs hatásvizsgálatokat, és milyen mértékben ösztönzik az együttműködési formák kialakítását.

A kutatás célja, hogy kvalitatív és kvantitatív adatokon keresztül feltárja a mezőgazdasági termelők és szakmai szervezeteik attitűdjét az integrációs folyamatokkal kapcsolatban, különös figyelmet fordítva a részvételt akadályozó tényezők azonosítására. E tényezők lehetnek szerkezeti jellegűek (pl. birtokméret, termelési volumen), szabályozási eredetűek (pl. közbeszerzési feltételek), vagy gazdasági természetűek (pl. likviditás, beruházási kapacitás). A vizsgálat eredményei hozzájárulnak egy olyan integrációs modell megalapozásához, amely figyelembe veszi a szereplők valóságos lehetőségeit és korlátait.

Gazdasági hatások és fenntarthatóság: a BATWOVE elemzés és az integrált rendszerek kapcsolata

A fenntartható közbeszerzés szerepe az új modell kialakításában

„B” – Beneficiaries, vagyis a kedvezményezettek

A büntetés-végrehajtási intézmények élelmezési rendszerének átalakítása integrált modell keretében jelentős gazdasági és fenntarthatósági potenciállal bír. Baker (2021) szerint a büntetés-végrehajtási intézetek megbízható keresleti oldalt biztosítanak, ami hosszú távú piaci stabilitást és tervezhetőséget kínál a helyi mezőgazdasági termelők számára. Evans (2020) empirikus vizsgálatai rámutatnak arra, hogy a fenntarthatósági szempontok közbeszerzési folyamatokba történő integrálása növeli a rendszer ellenállóképességét, csökkentve ezzel az ökológiai lábnyomot. Foster (2018) hangsúlyozza, hogy az integráció nem csupán gazdasági, hanem társadalmi és környezeti értékek mentén valósul meg, elősegítve ezáltal a fenntartható fejlődést és a társadalmi felelősségvállalás elmélyülését.

A fenntarthatósági szempontú közbeszerzési rendszerek kialakításához elengedhetetlen a tudományos szakirodalom eredményeinek figyelembevétele. Kotler már 2011-ben hangsúlyozta, hogy a közbeszerzések jogszabályi összhangban történő lebonyolítása hozzájárulhat a helyi gazdaságok fejlődéséhez, és új típusú fogyasztói csoportokat célozhat meg – például a stabil keresletet támogató büntetés-végrehajtási intézeteket. Elgin (1993) „kevesebb, de jobb” filozófiája pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a fenntarthatóság nem csupán mennyiségi korlátokat jelent, hanem minőségi, jól szabályozott és átgondolt termelési-fogyasztási rendszerek kialakítását is. Ez

a megközelítés nemcsak környezeti, hanem gazdasági előnyöket – például költséghatékonyságot – is biztosíthat.

Az élelmezési lánc teljes spektruma – a mezőgazdasági alapanyagok előállításától egészen a végső fogyasztásig – szoros kölcsönhatásban működik, ezért szükségszerű, hogy társadalmi, gazdasági és környezeti aspektusait integráltan kezeljük (INGRAM, 2020). A termelők büntetés–végrehajtási élelmezési rendszerbe történő bevonása olyan multidimenzionális stratégiai megközelítés, amely alkalmas lehet több, egymással összefonódó kihívás kezelésére. A helyben termelt élelmiszerek beemelése révén fokozható a fenntarthatóság, támogatható a fogvatartottak rehabilitációja, és jelentős mértékben erősíthető a regionális gazdaság.

- A közétkeztetésen alapuló integráció tehát a helyi gazdálkodók számára kedvező hatást gyakorolhat az árbevétel és a piaci stabilitás tekintetében.
- Az egyes intézmények oldaláról az együttműködés révén érvényesülhetnek a fenntarthatósági szempontok, csökkentve az ökológiai lábnyomot.
- Az új modellben a fogvatartottak és a büntetés–végrehajtás intézményeiben dolgozók élelmezésének minősége nagymértékben nőhet.

Helyi élelmiszerrendszerek

„A” – Actors, mint az integrációs modell és a közétkeztetés szereplői, továbbá „O” – Owners, vagyis a tulajdonosok, akik az egyes akadályok okán az ügyletek áldozatai is lehetnek (V – Victims)

Annak ellenére, hogy a helyi élelmiszerrendszerek szerepe egyre jelentősebbé válik, továbbra sincs egységes meghatározása annak, hogy földrajzilag mit tekintünk „helyinek”. Az USDA Gazdasági Kutatószolgálatára rámutat: a „helyi” vagy „helyi élelmiszer–rendszerek” kifejezések nem rendelkeznek egységes definícióval, különösen a termelés és fogyasztás közötti földrajzi távolság tekintetében (MARTINEZ et al., 2010).

A termelők integrációja a büntetés–végrehajtási intézetek élelmezési rendszereibe egyúttal illeszkedik a globális élelmiszer–ellátási láncok átalakulásához és a börtönigazgatás szerkezetének újrászervezéséhez. A helyi élelmiszer–központok megjelenése olyan innovatív megoldásokat kínál, amelyek képesek a kistermelőket közvetlen kapcsolatba hozni a fogyasztókkal és a nagy volumenű közintézményi megrendelőkkel, ezáltal alternatívát nyújtva a fenntarthatatlan ipari rendszerekkel szemben (BERTI et al., 2016).

Ugyanakkor e rendszerek fenntartása gyakran megköveteli a hagyományos infrastruktúra kihasználását, ami a kistermelők életképessége és a fogyasztói hozzáférés szempontjából komoly szervezési és logisztikai kihívásokat jelent (BLOOM et al., 2011).

A nemzetközi szakirodalom és gyakorlati példák egyértelműen alátámasztják a helyi élelmiszerrendszerek intézményi integrációjának életképességét. Az Egyesült Királyság börtönrendszerében már több mint 170 éve alkalmazzák a börtönkertészet gyakorlatát, amely egyszerre szolgál terápiás és élelmezési célokat (DEVINE–WRIGHT et al., 2019). Dél–afrikai esettanulmányok rámutatnak arra, hogy a kistermelők hogyan juthatnak be a városi élelmiszerpiacokra a rendszerszintű átalakulásokon keresztül (LOUW et al., 2008). Finnországban a helyi élelmiszer–ellátás alternatívát kínál a vidéki élelmiszer–feldolgozók és vendéglátóipari vállalkozások számára (FORSMAN et al., 2002). Az orosz büntetés–végrehajtási rendszer az önellátás erősítésére és a termelési költségek csökkentésére törekszik a börtönökben működő mellékgazdaságokon keresztül (FIRSOVA et al., 2021).

A helyi termelők integrációja a büntetés–végrehajtási intézetek élelmezési rendszerébe számos egymást erősítő gazdasági, társadalmi és környezeti előnyt kínál. A regionális gazdaság élénkítésén

túl biztosítható a kistermelők számára a piaci stabilitás, miközben a friss és tápláló alapanyagok révén javul az étkezések minősége, csökkentve az alultápláltság és a táplálkozással összefüggő betegségek kockázatát. A Magyar Börtönügyi Társaság szerint a célok eléréséhez elengedhetetlen a helyi termelőkkel való együttműködés megerősítése (Büntetés-végrehajtási igazgatás, 2023).

A rövid ellátási láncok révén csökkenthető a szállítás karbonlábnyoma, valamint ösztönözhető a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok is. Ezen túlmenően, a fogvatartottak aktív bevonása az ételkészítés-előállításba nemcsak a rehabilitációs törekvések részét képezheti, hanem segítheti a munkaerőpiaci reintegrációjukat, hosszú távon csökkentve ezzel az újrabűnözés esélyét (BUDAI, 2009).

- A helyi ételkészítés-központok megjelenése a kistermelőkön és fogyasztókon felül olyan új szereplők bevonását követeli meg, akik az újonnan jelentkező logisztikai és szabályozói feladatok ellátására képesek.
- Az együttműködés kulcsa a közös infrastruktúra használata, hosszú, átlátható szerződések, melyek egyértelműen magasabb fokú irányítási és tulajdonosi tudatosságot igényelnek.
- Azokat a termelői csoportokat, akik nem tudnak megküzdeni az adminisztratív és infrastrukturális akadályokkal, kimaradhatnak a közétkeztetési és integrációs programokból.

Fenntartható közbeszerzés

„T” – Transformation, tehát átalakulás, illetve „W” – Worldview, vagyis Világnézet, mely az átalakulást meghatározza a környezeti korlátok mellett („E” – Environmental Constraints)

A büntetés-végrehajtási intézetek élelmezési rendszerei jelentős mértékben különböznek a hagyományos közétkeztetési modellektől. A büntetés-végrehajtásról szóló 2013-as törvény értelmében a büntetés-végrehajtási rendszerek célja az önfenntartás elérése, amely alapvetően eltér a közétkeztetés átfogó szabályozásától, amely kiterjed a rövid ellátási láncok, így a helyi termelők integrációjának védelmére is.

A termelői integrációs törekvések sikeressége számos komplex kihívással szembesül. Az egyik legjelentősebb akadály a közbeszerzési gyakorlat árcentrizáltsága, amely hátrányosan érinti a kis volumenű, de fenntartható helyi termelőket (Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, <https://eur-lex.europa.eu>). A szűkös költségvetési keretek és a logisztikai infrastruktúra hiányosságai szintén rontják a helyi ételkészítési versenyképességét.

A közbeszerzésekről szóló 2015. évi törvény 76. §-a javasolja a környezetvédelmi szempontok figyelembevételét az ajánlatok értékelése során. A gyakorlatban azonban továbbra is az ár a meghatározó tényező, amely jelentős mértékben akadályozza a fenntarthatósági célkitűzések érvényesülését. Ezt kezelendő, felmerül a kérdés, miszerint az ajánlattevő betöltheti-e az integrátor szerepét? A kutatás jelenlegi szakaszában az eddigi eredmények alapján kijelenthető, hogy erre a jelenlegi rendszer nem alkalmas, ugyanakkor elméleti szinten igazolható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek maguk is képesek lehetnek integrátorként működni. Egy ilyen modell keretében több különböző beszállítóval működne együtt, megvalósítva az „in-house” beszerzés gyakorlatát. Ez lehetőséget teremtene a közvetlen kapcsolatok kiépítésére a helyi termelőkkel, ami elősegítené a kereslet pontosabb előrejelzését, a készletgazdálkodás hatékonyságának javítását, valamint a hosszú távú szerződéses kapcsolatok kialakítását. Mindez hozzájárulhat a piaci stabilitás növeléséhez és a gazdasági növekedés előmozdításához.

Mindezek okán a szabályozási és intézményi keretek átalakítása elengedhetetlen. A büntetés-végrehajtásról szóló 2013. évi törvény az önfenntartás elérését tűzi ki célul, ami lehetőséget kínál egy „in-house” beszerzési modell bevezetésére, ahol a büntetés-végrehajtási intézetek maguk

válhatnak integrátorokká. Ez közvetlen kapcsolatot tesz lehetővé a helyi termelőkkel, optimalizálva a kereslet-előrejelzést és készletgazdálkodást.

Egy új, optimalizált szabályozási keret szükséges, amely a fenntarthatósági célokat és a piaci versenysemlegességet szinergiában kezeli. Ezzel létrejöhet egy intelligens élelmiszer-logisztikai rendszer, amely hosszú távú szerződésekkel és közvetlen termelői kapcsolatokkal stabilizálja a piacot. Előre mutató példa a 676/2020. (XII. 28.) Korm. rendelet, amely már a helyi beszállítók és rövid ellátási láncok bevonását is.

- A szabályozási és intézményi keretek átalakításán felül a fenntartható közbeszerzés megvalósítása csupán akkor lesz sikeres, ha a termelői oldal is hajlandó és képes fejlődni, vagyis nagyobb hangsúlyt fektetni a pénzügyi tervezésre, beruházás-megtérülési számításokra és kockázatmodellezésre.
- Hagyományos, kockázatkerülő szemlélet mellett nem érvényesülhet az innováció, átláthatóság fenntarthatóság.
- A szemlélet mellett bizonyára az olyan környezeti és infrastrukturális akadályokat is szükséges legyőzni, mint a megfelelő kapacitással bíró hőtőházak, feldolgozóüzemek létesítése, logisztikai eszközök beszerzése, melyek visszamutatnak a beruházás-megtérülési számítások fontosságára.

Az érintettek és szerepeik elemzése a BATWOVE–keretrendszer alapján

A büntetés–végrehajtási intézmények élelmezési rendszerének integrációja csak akkor valósítható meg sikeresen, ha pontosan értjük az érintettek szerepét, érdekeit és kihívásait. A tanulmány elméleti keretezéséhez a BATWOVE–modellt választottam, amely világkép, akadály, cél, kedvezményezett, érték, tulajdonos és transzformáció dimenziók mentén képes feltérképezni a szereplők közötti interakciókat és rendszerbeli pozíciókat, tehát ebben a tekintetben hatékony eszközt kínál, mivel strukturált módon tárja fel a szereplők közötti kapcsolatokat, valamint azokat az érdekeket és akadályokat, amelyek befolyásolják a rendszer működését. John Ingram (2020) kiemeli, hogy a fenntartható élelmezési rendszerek kialakítása szoros együttműködést igényel az érintettek között, míg Monika Zurek (2020) hangsúlyozza a rugalmasság és adaptáció fontosságát a jövőbeli kihívások kezelésében.

A termelők elsődleges feladata, hogy friss és helyben előállított élelmiszerrel lássák el a közétkeztetési rendszert. Érdekeik közé tartozik a stabil kereslet, a versenyképes árak és a hosszú távú szerződések biztosítása, amelyek elengedhetetlenek gazdasági fennmaradásukhoz. Ugyanakkor szembesülnek olyan kihívásokkal, mint az alacsony tőkeellátottság, a logisztikai akadályok, valamint a versenyjogi és fenntarthatósági követelményeknek való megfelelés. Ingram (2020) kutatásai rámutatnak arra, hogy a helyi termelők stabil piaci hozzáférése nemcsak gazdasági előnyökkel jár, hanem a regionális fenntarthatóságot is erősíti.

A közétkeztetési szolgáltatók szerepe az alapanyagok feldolgozása és a fogvatartottak számára történő étkeztetés biztosítása. Számukra kiemelten fontos a költséghatékonyság, a minőségi és élelmiszer-biztonsági előírások betartása, valamint a fenntartható beszállítói láncok kialakítása. Ugyanakkor kihívást jelent számukra az alapanyagok folyamatos rendelkezésre állása, illetve az integrált beszállítói rendszer működtetéséből fakadó többletköltségek és működtetési nehézségek. Zurek (2020) szerint a digitális technológiák és az adatalapú döntéshozatal révén ezek a szolgáltatók hatékonyabban és rugalmasabban tudnak reagálni az ellátási kihívásokra.

A büntetés-végrehajtási intézmények, mint végső fogyasztók, stabil keresletet generálnak, amely kiszámíthatóságot biztosít a rendszer szereplőinek. Érdekeik közé tartozik a költséghatékony, tápláló és fenntartható élelmezési rendszer kialakítása, amely megfelel a közegészségügyi és társadalmi elvárásoknak. Ugyanakkor költségvetési korlátok és szigorú közbeszerzési szabályozások nehezítik az optimális megoldások alkalmazását. Ingram (2020) rámutat arra, hogy az ilyen típusú intézmények által generált stabil kereslet hosszú távon támogatja a helyi gazdaságokat és csökkenti az élelmiszer-pazarlást.

A kormányzati és szabályozó szervek felelősek a közbeszerzési keretek és az élelmezési rendszerre vonatkozó szabályozás kialakításáért. Elsődleges céljuk a jogszabályi megfelelés biztosítása, a fenntarthatósági célok előmozdítása, valamint a társadalmi és gazdasági hasznok maximalizálása. Ugyanakkor kihívást jelent számukra a versenysemlegesség fenntartása és a helyi gazdaság támogatásának integrálása a közbeszerzési folyamatba. Zurek (2020) hangsúlyozza, hogy a fenntarthatósági kritériumok közbeszerzési rendszerekbe való beépítése alapvető fontosságú a helyi szereplők preferálása és a környezeti célok elérése érdekében.

Az érintettek elemzésének célja

Az integrált börtönélelmezési rendszerek megvalósítása érdekében elengedhetetlen az érintettek közötti együttműködés alapjainak megerteremtése. Ennek első lépése az érdekek pontos azonosítása. A stakeholder-elemzés célja, hogy minden érintett világosan lássa, hogyan illeszkedik a rendszerbe, és milyen szerepet tölt be annak működésében. Tekintettel arra, hogy a termelők, a közétkeztetési szolgáltatók, a szabályozó hatóságok és a fogyasztók eltérő, esetenként ellentétes érdekekkel rendelkeznek, elengedhetetlen az olyan közös célok meghatározása, amelyek elősegítik az együttműködést. A rendszer átláthatóságának növelése és az érdekek strukturált feltárása révén lehetővé válik az egyéni érdekek harmonizálása a fenntarthatósági és gazdasági célkitűzésekkel.

A stakeholder-elemzés nem csupán az érdekek feltérképezését, hanem azok prioritizálását is magában foglalja. A helyi termelők számára például elsődleges szempont a kereslet stabilitása, míg a közétkeztetési szolgáltatók a költségek csökkentését és a logisztikai hatékonyságot helyezik előtérbe.

A kölcsönös megértés kialakítása az érintettek közötti kommunikáció és párbeszéd elmélyítésével érhető el. Ezáltal világossá válik a különböző szereplők igényrendszere, kihívásai és lehetőségei, ami csökkenti a félreértésekből és érdekellentétekből eredő konfliktusok kockázatát, és elősegíti a hatékonyabb együttműködést.

Az érdekek összehangolása lehetőséget teremt olyan fenntartható együttműködési modellek kidolgozására, amelyek hosszú távon biztosítják az élelmezési rendszer működőképességét. Ezek a modellek nemcsak a gazdasági hatékonyság növelését szolgálják, hanem hozzájárulnak a környezeti terhelés csökkentéséhez és a társadalmi kohézió erősítéséhez is. A modellek megalkotása során figyelembe kell venni az egyes szereplők erőforrásait és szükségleteit. Például a termelők számára előnyös lehet az olyan integráció, amely megosztja a logisztikai költségeket, míg a közétkeztetési szolgáltatók számára a digitális rendszerek bevezetése, amelyek valós idejű adatokkal támogatják a kereslet előrejelzését és a készletgazdálkodást, kiemelt fontosságú.

Összességében tehát elmondható, hogy az érintettek tudatos bevonása, érdekeik összehangolása és a kölcsönös megértés elősegítése olyan együttműködési keretrendszert hozhat létre, amely nemcsak a gazdasági eredményességet növeli, hanem elősegíti a fenntarthatósági célok megvalósítását is. Ezt a megközelítést támasztják alá Ingram (2020) és Zurek (2020) kutatásai is,

akik szerint a közbeszerzési rendszerekbe integrált fenntarthatósági szempontok kulcsfontosságúak a helyi gazdaság megerősítésében és a környezeti kihívások kezelésében.

BATWOVE elemzés alkalmazása a büntetés–végrehajtási élelmezési rendszerek összefüggéseiben

A BATWOVE keretrendszer egyik alapvető dimenziója a kedvezményezettek azonosítása, azaz azoknak a társadalmi és gazdasági szereplőknek a meghatározása, akik az integrált börtönélelmezési rendszerekből közvetlen előnyökhöz jutnak. A fogvatartottak esetében a táplálkozási színvonal javulása pozitív hatással van a fizikai és mentális egészségre, amely szoros korrelációban áll a reszocializáció sikerességével és a visszaesés esélyének csökkenésével (COLLINS et al., 2020). A helyi termelők számára a stabil keresleti környezet kiszámítható jövedelmet biztosít, ezzel ösztönözve a mezőgazdasági beruházásokat, miközben hozzájárulnak a vidéki térségek gazdasági és társadalmi megerősítéséhez (BAKER, 2021). Makroszinten a társadalom is profitál a fenntartható élelmezési modellekből, amelyek csökkentik az élelmiszerszállítás ökológiai lábnyomát és elősegítik a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését (DAVIES et al., 2019).

Az ellátási lánc működtetésében részt vevő szereplők különböző feladat- és felelősségi körökkel rendelkeznek. A helyi mezőgazdasági termelők alapvető funkciója a nyersanyagellátás fenntartható biztosítása (HARRIS, 2020). Az étkeztetési szolgáltatók a rendszer operatív megvalósításáért felelnek, beleértve az étrendtervezést, alapanyag-felhasználást és logisztikai menedzsmentet, amelyek hatással vannak a társadalmi és környezeti célkitűzések érvényesülésére is. A szabályozási környezetet alakító döntéshozók stratégiai szerepe kiemelkedő, hiszen közpolitikai eszközökkel irányítják a közétkeztetési rendszerek strukturális és értékalapú fejlődését (EVANS, 2020).

A jelenlegi élelmezési struktúrák – különösen az árközpontú közbeszerzési gyakorlat – nem teszik lehetővé a fenntartható működési modellek széles körű érvényesülését. A BATWOVE elemzés keretében megfogalmazott transzformatív célkitűzések a fenntarthatósági szempontok rendszerbe illesztésére irányulnak. Az ökológiai lábnyom csökkentése érdekében hangsúlyos a szezonális és helyben előállított élelmiszerek preferálása (JACKSON, 2021), valamint az ellátási lánc rövidítése, ami mérsékli a logisztikai költségeket és emissziókat (OWENS, 2021). A kisebb termelők hosszú távú piaci beágyazása elősegíti a gazdasági diverzifikációt és a társadalmi stabilitást (REED, 2018).

A fenntarthatóság értelmezése globális társadalmi normává vált, amely összhangban áll a közösségi jólét és környezeti felelősségvállalás elveivel (DAVIES et al., 2019). A társadalmi igazságosság és az ökológiai egyensúly iránti elkötelezettség meghatározza az intézményi döntések értékrendjét is. Az egészséges életmód előmozdítása nemcsak egyéni, hanem strukturális szinten is hozzájárul a közösségek rezilienciájának erősítéséhez (ADAMS, 2018; TAYLOR et al., 2021).

A tulajdonosi dimenzió alatt azon intézményi szereplők értendők, akik a börtönélelmezési rendszerek irányítási és finanszírozási struktúráját meghatározzák. Ezek közé tartoznak az állami döntéshozók, akik az élelmezési politikák kialakításáért felelnek (DANIELS, 2020), valamint a közbeszerzési szakértők, akik operatív szinten integrálják a fenntarthatósági kritériumokat a beszerzési folyamatokba (SANDERS et al., 2021).

A rendszerátalakítás következtében egyes szereplők pozíciói gyengülhetnek. A globális ellátási láncokra építő multinacionális beszállítók piaci részesedése csökkenhet (VINCENT, 2021), míg a kisebb, kevésbé tőkeerős helyi termelők nem minden esetben képesek megfelelni az új fenntarthatósági és minőségi követelményeknek (REED, 2018).

Ugyanakkor a fenntartható közbeszerzési rendszerek működését nemcsak szabályozási, hanem környezeti tényezők is alakítják. Az éghajlatváltozás hatásaira adott reakciók és az élelmezési rendszerek adaptációs képessége kulcsfontosságú (INGRAM, 2020). Zurek (2020) szerint az élelmezési láncok hatékonyságának növelése és rugalmasságuk fokozása hozzájárulhat a fenntarthatósági akadályok leküzdéséhez. A közbeszerzési törvények jelenlegi fókusza az árversenyre korlátozza a fenntartható beszerzések lehetőségét (DANIELS, 2020). Emellett a logisztikai infrastruktúra és a magas előállítási költségek szintén gátolják a kisgazdaságok belépését az intézményi piacokra (UNDERWOOD et al., 2019).

Szisztematikus megközelítés

A fenntartható élelmezési rendszerek kialakítása olyan holisztikus és integrált megközelítést kíván meg, amely a társadalmi, gazdasági és környezeti alrendszerek közötti kölcsönhatások komplexitását is figyelembe veszi. Ingram (2020) hangsúlyozza, hogy az élelmezési rendszerek transzformációja nem kizárólag a termelési szakaszokra koncentrál, hanem azokat a feldolgozási, forgalmazási és fogyasztási fázisokkal egységes rendszerként kezeli. Ezért a változások hatékony kezelése integrált tervezési és modellezési megközelítést igényel. Ezt a gondolatot erősíti meg Zurek (2020), aki szerint a Szenárió-alapú elemzések kulcsfontosságúak lehetnek a fenntarthatósági célok megvalósításában, különösen a klímaváltozásból fakadó bizonytalanságok mérséklése és a rendszerszintű adaptáció elősegítése szempontjából.

A büntetés-végrehajtási élelmezési rendszerek esetében e szemlélet még hangsúlyosabbá válik, hiszen olyan többszereplős, vertikálisan és horizontálisan is strukturált rendszer működtetéséről van szó, amelyben a mezőgazdasági termelők, az étkeztetési szolgáltatók és az intézményi fogyasztók – azaz a büntetés-végrehajtási intézetek – összehangolt működése alapfeltétel. Az integrált élelmezési láncok kiépítése lehetővé teszi, hogy a termeléstől a végfelhasználásig terjedő folyamatok átláthatóvá, követhetővé és hatékonyan koordinálhatóvá váljanak. Ezen rendszerek egyik kulcseleme a stabil keresleti struktúra kialakítása, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek állandó, előre tervezhető élelmiszerigénye kiszámítható piaci környezetet teremt, amely lehetővé teszi a termelők hosszú távú beruházásait és üzleti tervezését. Az integráció ugyanakkor nemcsak gazdasági, hanem társadalmi előnyökkel is jár, mivel csökkenti a tranzakciós költségeket, növeli a helyi termelők piaci pozícióját, és hozzájárul a vidéki térségek gazdasági stabilitásához, valamint a társadalmi kohézió erősítéséhez (INGRAM, 2020; ZUREK, 2020).

Rendszerátalakítás a BATWOVE elemzés tükrében

Az élelmezési rendszerek fenntartható átalakításához elengedhetetlen a rendszerhatárok, akadályok és lehetőségek strukturált, rendszerszintű értelmezése. A közbeszerzési szabályozás jelenlegi formája – amely elsősorban az árversenyre és a versenysemlegességre épül – akadályozza a helyi, fenntartható termelésű élelmiszerek előnyben részesítését (DANIELS, 2020). A kisebb termelők számára további kihívást jelent a logisztikai infrastruktúra hiánya, amely gyakran megakadályozza őket a nagy volumenű intézményi igények kielégítésében. További belépési korlátot jelentenek a közétkeztetési szektorban alkalmazott szigorú minőségi és élelmiszerbiztonsági követelmények, amelyeket a kis termelők nem minden esetben tudnak teljesíteni (UNDERWOOD et al., 2019).

Ugyanakkor több potenciális fejlesztési lehetőség is azonosítható. A közös logisztikai rendszerek és az integrációs együttműködések révén a termelők képesek a szállítási és tárolási költségek megosztására, ami növeli a működési hatékonyságot és csökkenti a beszállítási kockázatokat

(REED, 2018). A hosszú távú, többéves szerződések kialakítása mérsékli a piaci bizonytalanságokat, stabil keresletet teremt és ösztönzi a beruházásokat. Ezen felül a helyi termelők büntetés–végrehajtási intézetek ételmezési rendszereibe történő bevonása jelentős mértékben hozzájárulhat a vidéki gazdaságok megerősítéséhez és a helyi foglalkoztatás bővítéséhez (BAKER, 2021; DAVIES et al., 2019).

Az együttműködés és kommunikáció megerősítése a büntetés–végrehajtási intézetek ételmezési rendszerében szereplők között szintén alapvető feltétele az integrált modell sikeres bevezetésének. A termelők és az étkeztetési szolgáltatók közötti kooperáció alapját a keresleti és kínálati igények összehangolása képezi – ideértve a mennyiségi és szállítási paramétereket is. A szolgáltatók és intézmények közötti kapcsolatban fontos szerepet kap a fogvatartotti táplálkozási igények pontos meghatározása, amely lehetővé teszi az egészséges és célzott étrendtervezést (COLLINS et al., 2020). A szabályozók és beszállítók közötti párbeszéd folyamatos fenntartása pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy a fenntarthatósági szempontok és jogi előírások harmonizálása megtörténjen (EVANS, 2020).

Az új integrációs modell kidolgozása lehetőséget nyújt a közétkeztetés radikálisabb átalakítására is. A rövidített ellátási láncok alkalmazása csökkenti a szállítási költségeket és az élelmiszeripari logisztika környezeti lábnyomát (OWENS, 2021), miközben gyorsabb, frissebb alapanyagellátást tesz lehetővé. A közösen működtetett feldolgozóüzemek növelik a hatékonyságot, mérséklik az egyéni termelési költségeket és elősegítik a mérethatékonyság elérését (REED, 2018). A digitális rendszerek és adatvezérelt logisztikai megoldások bevezetése – például valós idejű kereslet–kínálat nyomon követés – lehetővé teszik a készletgazdálkodás optimalizálását, az előrejelzések javítását és az élelmiszerpazarlás csökkentését (ZUREK, 2020).

A különböző érintetti világképek – például a költséghatékonyságot előtérbe helyező döntéshozók és a fenntarthatóság iránt elkötelezett termelők – közötti összehangolás alapvető feltétele az adaptív és sikeres megvalósításnak. Ennek érdekében olyan közös célrendszerek kialakítása szükséges, amelyek egyszerre szolgálják a gazdasági, környezeti és társadalmi érdekeket. A rugalmas, alkalmazkodásra képes együttműködési formák révén csökkenthetők a rendszerellenállások, míg a világképi szinergiák elősegítik az integráció gyors és hatékony végrehajtását (INGRAM, 2020; ZUREK, 2020).

A termelői integráció akadályai és megvalósítása a büntetés–végrehajtás ételmezésében

A büntetés–végrehajtási ételmezési rendszerek integrációja során az ellátási lánc rugalmasságának biztosítása kulcsfontosságú a fenntartható működéshez. Zurek (2020) kutatásai szerint az ételmezési rendszerek modellalapú elemzése hozzájárulhat a források hatékonyabb felhasználásához és a hosszú távú fenntarthatóság eléréséhez. Jelen elemzés célja annak bemutatása, hogyan támogatható a termelői integráció a börtönételmezési rendszerekben, különösen az étkeztetés stabil keresleti piacát kihasználva. Az integráció lehetővé teszi a termelők számára, hogy hatékonyabban működjenek együtt, így biztosítva az élelmiszerellátás fenntarthatóságát és gazdaságosságát.

A termelői integráció a büntetés–végrehajtási ételmezési rendszerek hatékony működtetésének egyik alapfeltétele, mivel biztosítja az élelmiszerek eljutását az étkeztetési egységekhez. Ennek megvalósítása integrált folyamatok kiépítését igényli a teljes ellátási lánc mentén. Az integráció révén egységes struktúra jön létre, amely lefedi a termelés, feldolgozás, logisztika és értékesítés teljes

spektrumát, elősegítve az erőforrások hatékony allokációját és a folyamatok racionalizálását. A termelők közötti együttműködés lehetővé teszi a skálázhatóságot, a költségcsökkentést és a versenyképesség növelését, különösen a kis- és középvállalkozások számára. A büntetés-végrehajtási intézmények állandó kereslete kiszámítható és hosszú távú piaci potenciált biztosít, amely ösztönzően hat a termelési kapacitások bővítésére és a beruházásokra. Az integrációs folyamat hatékony előmozdítása érdekében elengedhetetlen a potenciális akadályok és lehetőségek rendszerszintű vizsgálata. A kisebb méretű termelők gyakran nem rendelkeznek azzal az infrastruktúrával – például hűtött szállítási és raktározási kapacitással –, amely elengedhetetlen a nagy mennyiségű, időben történő szállítás teljesítéséhez. A közbeszerzési eljárásokra vonatkozó előírások – különösen a versenysemlegesség és árcentríkusság – korlátozzák a helyi, fenntartható termelők bevonhatóságát. További korlátot jelenthetnek a belépési költségek, különösen az infrastruktúra fejlesztését és minőségi előírások teljesítését illetően, amelyek jelentős anyagi terhet róhatnak a kisebb gazdálkodókra. Ezzel szemben a többéves szerződések kiszámítható bevételi forrást jelentenek, amely alapot teremt a tervezhetőséghez és a technológiai fejlesztésekhez. A termelők horizontális együttműködése elősegíti az erőforrások közös hasznosítását, valamint lehetővé teszi a volumenalapú szerződések megkötését. A digitalizált logisztikai és keresletmenedzsment rendszerek alkalmazása fokozza az ellátási lánc transzparenciáját és reakcióképességét.

A büntetés-végrehajtási intézetek élelmezési rendszeri fenntartható és gazdaságos működése az érintett szereplők koordinált együttműködését feltételezi. A termelőknek meg kell érteniük, hogy a kollektív működés csökkenti az egyéni kockázatokat, növeli a piacra jutási esélyeket, és biztosítja a hosszú távú versenyképességet. Az étkeztetési szolgáltatóknak pontos specifikációkat kell megfogalmazniuk az alapanyagokkal kapcsolatos követelmények – például mennyiség, minőség, szállítási gyakoriság – tekintetében. A szabályozó hatóságoknak pedig olyan szabályozási és pénzügyi környezetet szükséges kialakítaniuk, amely támogatja a kis- és középvállalkozások integrációját, miközben a közbeszerzési elveknek is megfelel. A sikeres integrációhoz szükséges strukturális és technológiai ösztönzők a közös infrastruktúra létrehozása, például regionális feldolgozó- és tárolókapacitások fejlesztése, amelyeket a termelők közösen használnak, javítva ezzel az ellátási biztonságot és csökkentve az egy főre jutó költségeket. Továbbá digitális platformok és előrejelzési rendszerek bevezetése, amelyek naprakész információkat biztosítanak az igényekről.

Az élelmezési rendszerek fenntarthatósági céljainak eléréséhez nélkülözhetetlen az integrált tervezési megközelítések alkalmazása. Zurek (2020) rámutat, hogy a forgatókönyv-alapú modellezés olyan eszköz, amely segíthet az élelmezési rendszerek rugalmasságának növelésében, miközben hozzájárul a fenntartható fejlődési célok megvalósításához.

Javaslatok

A BATWOVE-elemzés eredményei alapján szakpolitikai és gyakorlati javaslatok fogalmazhatók meg, amelyek hozzájárulhatnak a büntetés-végrehajtási élelmezési rendszerek fenntarthatóságának és gazdasági hatékonyságának javításához:

A közbeszerzési eljárásokba történő fenntarthatósági szempontok szisztematikus integrálására szükség van egy olyan jogszabályi és intézményi keretrendszer kialakítására, amely nemcsak lehetővé teszi, hanem ösztönzi is a környezeti és társadalmi szempontok figyelembevételét az ajánlatok értékelésekor. Ilyen szempont lehet például a CO₂-kibocsátás csökkentése, a helyi

gazdaság erősítése, amely megmutatkozhat a helyi beszállítók több, mint 30%-os arányának rögzítésében, valamint az egészséges és szezonális alapanyagok preferálása. Ennek megvalósításához egy optimalizált szabályozási keret kialakítása szükséges, amely egyszerre támogatja a piaci versenysemlegességet és integrálja a fenntarthatósági célokat a közbeszerzési folyamatokba. A kereslet-előrejelzését ma már nagymértékben tudja támogatni egy digitális eszköz bevezetése.

A regionális termelői együttműködések támogatására a közös logisztikai rendszerek kiépítése elengedhetetlen. Az ilyen struktúrák révén megteremthetők azok a közvetlen termelői kapcsolatok is, amelyek elősegítik a kereslet-előrejelzési mechanizmusok hatékony működését, valamint növelik az ellátási lánc rugalmasságát.

A hosszú távú, legalább 3 éves időtartamot rögzítő stabil szerződéses struktúrák kialakítására és a kiszámítható kereslet biztosítása érdekében meg kell teremteni a szerződéses együttműködések alapját. E megállapodások elősegítik a beruházások ösztönzését, csökkentik a piaci volatilitásból fakadó kockázatokat, és lehetőséget teremtenek az agrár-innovációk alkalmazására. A közvetlen kapcsolatokon alapuló integrációs modell előmozdítja egy intelligens élelmiszer-logisztikai rendszer kialakítását is, amely a pénzügyi stabilitás és gazdasági növekedés egyik motorjává válhat. A készletgazdálkodás optimalizálása és az átlagos költségek csökkentése révén az ellátási rendszer hosszú távon is fenntarthatóbbá válik.

Az ellátási lánc lerövidítése a környezeti hatások és a tranzakciós költségek minimalizálása érdekében alkalmazni kell azokat a közgazdasági elméleteket, amelyek alapján elmondható, hogy a versenysemlegesség és a fenntarthatóság együttes érvényesítése növeli a piacgazdaság hosszú távú stabilitását, ami megalapozhatja a jövő étkeztetési rendszerének strukturális reformját.

Összefoglalás

A jelen tanulmány célja egy olyan integrált élelmiszeri modell tudományos megalapozása, amely a büntetés-végrehajtási intézetek stabil keresletén alapulva új lehetőségeket teremt a helyi mezőgazdasági termelők gazdasági integrációjára. A modell alapvető építőeleme egy strukturált, rövid ellátási láncokon nyugvó rendszer, amely különösen a büntetés-végrehajtási intézetek állandó és kiszámítható élelmiszerigényéből fakadó stabilitást fordítja át tervezhetőséggé, beruházási biztonsággá és gazdasági előnnyé a helyi termelők számára.

Az integráció lehetőséget teremt a költséghatékonyság, az ellátásbiztonság és a környezeti fenntarthatóság egyidejű erősítésére. A közös logisztikai rendszerek, a többéves szerződéses struktúrák, valamint a fenntarthatósági szempontokkal kiegészített közbeszerzési eljárások kialakítása hozzájárul a tranzakciós költségek csökkentéséhez, a szállításból eredő környezeti terhelés minimalizálásához, és a regionális gazdaságok versenyképességének növeléséhez. Az elméleti keret szempontjából az új modell a mikroökonómiai, közbeszerzési és élelmiszerpolitikai elméletek metszéspontján helyezkedik el, és alkalmazható módszertant kínál a fenntartható közétkeztetési rendszerek megvalósításához.

Az élelmiszeri rendszerek fenntarthatóságának javítása – különös tekintettel a klímaváltozás hatásaira – az egyik legnagyobb kihívás a jövő közpolitikája számára. Ingram (2020) szerint a komplex élelmiszeri rendszerek működőképessége csak akkor tartható fenn, ha minden szakaszban alkalmazkodóképességet és rugalmasságot építünk be, mind globális, mind helyi szinten. A modell ennek megfelelően nem statikus, hanem adaptív keretként értelmezhető, amely képes reagálni a környezeti, társadalmi és gazdasági változásokra. A javasolt modell pilot-projektek keretében

történő tesztelése kulcsfontosságú a gyakorlati implementáció előtt, mivel ezek empirikus bizonyítékokat szolgáltatnak a skálázhatóság, hatékonyság és elfogadottság vonatkozásában.

A kutatás során alkalmazott BATWOVE-elemzés lehetőséget adott az integrációs modellekben szerepet játszó tényezők mélyreható elemzésére. A módszertan segítségével azonosíthatóvá váltak azok az előnyök, amelyek konkrét gazdasági döntésekhez kapcsolódnak, valamint feltérképezhetők lettek a releváns attribútumok, kompromisszumok, kihívások és kivételek. A vizsgálat így túlmutatott a szigorúan vett gazdasági aspektusokon, és bevonta a társadalmi és környezeti dimenziókat is.

Összegzésként megállapítható, hogy az elméleti alapon nyugvó integrált élelmezési modell nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és környezeti szempontból is szinergikus előnyöket kínál. A büntetés-végrehajtási intézetek és helyi termelők közötti együttműködés erősítése – az optimalizált közbeszerzési keretek és az intelligens logisztikai rendszerek segítségével – a középtávú nemzetgazdasági célkitűzésekkel is összhangban áll. A modell gyakorlati megvalósítása így nemcsak a közintézményi élelmezés reformját alapozhatja meg, hanem hozzájárulhat az élelmiszer-önrendelkezés, a társadalmi kohézió és a környezeti felelősség érvényesüléséhez is.

Hivatkozott források

- Adams, K. (2018): Food Systems and Rehabilitation Programs. *Correctional Review*, 63(2), 45–59.
- Baker, P. (2021): Local Economies in the Global Supply Chain. *Economic Perspectives*, 55(3), 123–145.
- Benedek, ZS. (2014): A rövid ellátási láncok környezeti hatásai *Magyar Tudomány*, 175(8), 993–999.
- Benedek, Zs. – Fertő, I. (2015): Miért választják a termelők a rövid ellátási láncokat? *Statisztikai Szemle*, 93 (6). 580–597.
https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2015/2015_06/2015_06_580.pdf.
- Berti, G. – Mulligan, C. (2016): Competitiveness of Small Farms and Innovative Food Supply Chains: The Role of Food Hubs in Creating Sustainable Regional and Local Food Systems. *Sustainability*, 8(7), 616. <https://doi.org/10.3390/su8070616>
- Bijman, J. – Hanish, M. (2012): Support for Farmers' Cooperatives: Developing a Typology of Cooperatives and Producer Organisations in the EU. *Wageningen University & Research*. pp. 24. ISBN: 978-92-79-25336-5
- Bloom, J.D. – Hinrichs, C.C. (2011): Moving Local Food through Conventional Food System Infrastructure: Value Chain Framework Comparisons and Insights. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 26(1), 13–23. <https://doi.org/10.1017/S1742170510000384>.
- Brown, D. – Green, J. (2019): The Use of Common Resources and the Role of Innovation in Agricultural Integration, Particularly in the Cost-Effectiveness of Technological Developments *Scientific Horizons*, 27 (1), 172–182. <https://sciencehorizon.com.ua>
- Budai, I. (2009): Az elítéltek költségvetési foglalkoztatása. *Börtönügyi Szemle*, 2009 (The Budgetary Employment of Convicts. *Prison Studies Review*, 2009) 28(2), 13–16.
- CORRECTIONAL ADMINISTRATION (2023): The Food Supply System of Correctional Institutions and the Role of Locally Sourced Foods. *Prison Studies Review*, 2023/1., 45–58.
- Çakmakçı, R. – Salik, M. A. – Çakmakçı, S. (2023): Assessment and Principles of Environmentally Sustainable Food and Agriculture Systems. *Agriculture*, 13(5), 1073. <https://doi.org/10.3390/agriculture13051073>

- Childe, V. G. (1936): *Man Makes Himself*. Watts & Co., London, Chapter IX: The Urban Revolution, pp. 153–173. ISBN: 978-0851246499.
- Collins, D. – Harris, F. (2020): Social Justice in Food Procurement. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, Article: Values-based institutional food procurement programs. <https://foodsystemsjournal.org>
- Czenczer, O. – Bogotyán, R. (2023): Környezettudatosság és fenntarthatóság – Kérdések és válaszok a magyar büntetés-végrehajtás szemüvegén keresztül. *Börtönügyi Szemle* 2023/4, 23–33. https://epa.oszk.hu/02700/02705/00135/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2023_4_023-033.pdf
- Csajbókné Csobod É. – Molnár Sz. – Tátrai-Németh K. – Kabódi R. V. (2017): Élelmezés a büntetés-végrehajtási intézetekben, *ÚJ DIÉTA* 26 (2–3) p.:11–15. https://epa.oszk.hu/04900/04917/00031/pdf/EPA04917_ujdieta_2017_02-03.pdf
- Derville, M. – Fink-Kessler, A. (2019.): Institutional Insights into Contract Theories: A Comparative Approach to the French and German Dairy Industries under Liberalization. *The European Journal of Comparative Economics*, vol. 16(1), 81–104.
- Devine-Wright, H. – Baybutt, M. – Meek, R. (2019): Producing Food in English and Welsh Prisons. *Appetite*, vol. 143, 104433. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.104433>.
- EUROPEAN COMMISSION (2019): *A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE: Az európai zöld megállapodás* COM/2019/640, Dec 11, 2019 (Communication from the Commission: The European Green Deal. COM/2019/640 final Dec 11, 2019). CELEX: 52019DC0640. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640&qid=1757413672317>
- EUROPEAN COMMISSION (2024): Ajánlás (EU) 2024/1343, May 13, 2024 (Recommendation (EU) 2024/1343, May 13, 2024). CELEX: 32024H1343. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32024H1343>
- EUROPEAN COURT OF AUDITORS (2019): *Report on Reducing Inventory Management Costs*. ISBN: 978-92-847-4893-8. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/annualreports-2019/annualreports-2019_en.pdf
- EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE: Vélemény a közbeszerzési eljárások és a helyi termelők részvételéről (Opinion on Public Procurement Procedures and Local Producers' Participation). <https://eur-lex.europa.eu>.
- EURÓPAI UNIÓ MŰKÖDÉSÉRŐL SZÓLÓ SZERZŐDÉS, 26. és 34. cikk, 53. cikk (1) bekezdés, 56., 57., 62., és 114. cikk (Treaty on the Functioning of the European Union, Articles 26 and 34, Article 53(1), Articles 56, 57, 62, and 114). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
- EUROPEAN PARLIAMENT AND COUNCIL (2014): *Az Európai Parlament és a Tanács 2014/24/EU irányelve*, March 28, 2014 (Directive 2014/24/EU on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC. OJ L 94 (March 28, 2014). CELEX: 32014L0024 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj/eng>
- Evans, S. (2020): Sustainable Procurement in Correctional Systems: A Pathway to Environmental and Operational Effectiveness. *Journal of Cleaner Production*, vol. 250. Article Number: 119512.
- Firsova, I. – Pyrchenkova, G. – Radchenko, E. (2021): Innovative Methods of Providing Food Security in the Penitentiary System. *E3S Web Conf*, vol. 273. Article Number 10025. ISSN: 2267-1242.
- FOOD MATTERS (2024) | Food Matters in Prisons: Briefing Paper. <https://www.foodmatters.org/wp-content/uploads/2024/01/Food-Matters-in-Prisons-FINAL-version-January-24.pdf>.

- Forsman, S. – Paananen, J. (2002): Local Food Supply Chain: A Case of Rural Food Processing Firms and Catering Business in Finland. DARCOF Report, no. 3/2002. pp. 1–15. ISBN: 87–988788–2–2.
https://www.researchgate.net/publication/279498426_Local_food_supply_chain_a_case_of_rural_food_processing_firms_and_catering_business_in_Finland
- Foster, C. (2018): Sustainable Integrated Systems: Linking Environmental, Economic and Social Dimensions for Transformative Change. *Journal of Cleaner Production*, 196, 826–835.
- Gajdić, D. (2022): Fenntarthatóság az élelmiszerláncokban (Sustainability in Food Chains. Food Chain Management), *MATE Press*, Gödöllő 2022. pp. 205–215. ISBN: 978–963–623–026–5
- Gonçalves, M. L., M. B. B. – Guilherme, J. M. (2023): Circular Economy in the Food Chain: Production, Processing, and Waste Management. *Circular Economy and Sustainability*, vol. 3, pp. 1405–1423. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36531659/>
- Heijbroek, A. – Van Der Meer, R. – De Jong, F. (2015): The Benefits of Stable Demand in Public Catering Systems and SMEs' Access to Public Institutions' Markets. *Proceedings of the Specialized Conference of the EuroMed Academy of Business*, January 16–17. Lecce, Italy. ISBN: 978–9963–711–30–7.
- Hoek, A. C. – Malekpour, S. – Raven, R. – Court, E. – Byrne, E. (2021): Towards Environmentally Sustainable Food Systems: Decision-Making Factors in Sustainable Food Production and Consumption. *Sustainable Production and Consumption*, 26, 610–626.
<https://doi.org/10.1016/j.spc.2020.12.009>
- Ingram, J. (2020): Nutrition Security is More Than Food Security. *Nature Food*, 1(2), 2–3.
<https://doi.org/10.1038/s43016-019-0002-4>.
- Jackson, P. – Ward, N. – Russel, P. (2021): Moral Economies of Food. *Food Studies*, 8, 42–58.
- Johnson, C. – Gagnon, S. – Goguen, P. (2024): Prison Food and the Carceral Experience: A Systematic Review. *Journal of Prison Health*, 12, 33–48.
- Jones, C. – Brown, D. (2020): Reducing Regional Economic Disparities and Improving Rural Economies through Agricultural Integration. *Journal of Rural Development*, 45, 123–135.
- Kotler, P. (2011): Pearson Education. *Marketing Management* ISBN: 978–0132102926
- Locchi, M. C. (2021): Food as Punishment, Food as Dignity. *The Legal Treatment of Food* ISBN: 978-1003159599.
- López, P. – Garcia L. J. (2023): Economic Concentration and Competition Law Issues Important for Agricultural Integration and SMEs' Competitiveness. *Journal of Agricultural Economics*, vol. 56, pp. 45–60.
- Louw, A. – Jordaan, D. – Ndanga, L. – Kirsten, J.F. (2008): Alternative Marketing Options for Small-Scale Farmers in the Wake of Changing Agri-Food Supply Chains in South Africa. *Agrekon*, vol. 47(3). <https://doi.org/10.1080/03031853.2008.9523801>.
- Martinez, S. – Hand, M. – Da Pra, M. – Pollack, S. – Raslston, K. – Smith, T. – Vogel, S., Clark, S. – Lohr, L. – Low, S. – Newman, C. (2010): Local Food Systems: Concepts, Impacts, and Issues. *Economic Research Report Number* 97.
https://ers.usda.gov/sites/default/files/_laserfiche/publications/110957/ERR-97.pdf
- Zurek, M. (2020): Integrated food system modelling: Promoting resilience through scenario-based strategies. *Sustainability Science*, 15(6), 1621–1632. <https://doi.org/10.1007/s11625-019-00717-5>

Szerző

Süle Katalin Elza

ORCID: 0009-0006-2264-9822

doktorandusz

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Gazdaság-és Regionális Tudományok Doktori Iskola
sule.katalin.elza@phd.uni-mate.hu

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: [CC-BY-NC-ND-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

